

UČITELJSKI LIST

GLASILO „ZVEZE SLOVANSKIH UČITELJSKIH DRUŠTEV V TRSTU“.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca. — Slovenski rokopisi naj se pošiljajo na uredništvo v Sežani na Krasu, hrvaški na naslov: Vinko Šepić, nadučitelj u Buzetu. — Izdaja „Zveza slovanskih učiteljskih društev v Trstu“, za uredništvo odgovoren Silvester Pertot. — List je za člane izdajateljice brezplačen, naročnina za nečlane L. 24.— Upravništvo v Trstu, ulica Molin grande 16, I. n. — Tekoči poštni račun. — Tiska Tiskarna Edinost v Trstu.

Št. 2.

V Trstu, dne 10. januarja 1923.

Leto IV.

NA DESNO.

V članku «Dilema» smo govorili o razpoutu, do katerega so prišli nemški intelektualci pod neusmiljenimi udarci zgodovinskih dejstev. Omenili smo prepad med ljudskimi množicami in izobraženci, prepad med visokim in osnovnim šolstvom, razliko med pravo kulturo in današnjim kulturnim življenjem naroda v njegovih najširjih plasteh. Nič naravnjšeje, če se danes, pod vplivom strašne katastrofe, ki je zadela nemško ljudstvo, izkrjavelo na vseh bojiščih Evrope, popolnoma na novo orientira vse nemško duševno življenje.

Čisto nasprotno orientacijo vidimo v teh dneh v Italiji. Ni sicer tako spontana, ampak bolj oficijska, toda dokazuje zopet enkrat, kako naivni so tisti modreci, ki natančno vedo, da je šolstvo visoko nad političnimi strankami, torej nad vsem javnim življenjem, nekaj vzvišen noli me tangere, svetišče, ki ga oskruni, kdor misli o njem, da je človeška tvorba, prirejena človeku v korist in pomoč. Stojimo pred pojavom, ki je blesteč dokaz, kako si življenje, ali natančneje: vladajoči sloj skuša prilagoditi šolstvo ne le v kulturne, ampak tudi v izrazito politične namene. Sicer ni bilo nikdar treba posebne bistrovidnosti, da je človek razumel šolski ustroj in njegove težnje, vendar je pojav, ki ga opazujemo, tako poučen, da bi bil greh, če ne bi opozorili na nekatere neskladnosti, na nekatera protislovja, ki so tako značilna za sedanji razvoj šolskega vprašanja v Italiji.

Naučni minister Gentile je znan kot filozof idealist-ateist. To ga seveda ni oviralo, da bi ne bil stalen gost v naučnem ministristvu, ko je še imel šolstvo v rokah učeni Croce, izraziti katolik. Že takrat je bil Gentile uvaževan svetovalec v ministristvu.

Danes je sam gospodar šolstva. A če so bili že tedaj težavni šolski problemi države, so danes še težji. Danes ni mogoče lavirati na takem važnem mestu sem ali tja, danes je kurz vlade določen, vlada je skrajno desničarska in vse njeno delo, vsi njeni ukrepi nosijo ta pečat. Potom šole, tako najvišje, ki mora biti po liberalnih načelih povsem svoboda v interesu... vede, kakor potem osnovne šole, ki naj da otrokom elementarnih nauk, da bodo enkrat dobri državljani in... koristni udje človeške družbe, potem šolstva torej se morajo utrditi in razširiti ideali, ki jih vlada zasleduje in ki so

potrebni, da se vzdrži državni red. To je torej cilj. Temu cilju se vse podredi, duh in materija, podredbo pa izvrše ogromna sredstva, ki jih ima na razpolago ves grandiozni upravni aparat.

Nič čudnega torej, če se zahteva od šole, da poživí patriotični čut. Toda že tukaj so nasprotja v pojmovanju, ker domovina in oblika vladavine ne more biti eno in isto. Življenje namreč ni tako enostavno, da bi se dalo potisniti v kratke in točne formule in ideje niso tako šibke, da bi jih upognili kratkomalo v jarem. Stari «ubi bene ibi patria» je vendar še toliko resničen, da ga patriotizem brez realnih tal ne more ovreči. Saj je dejal že Mazzini: La patria non è un territorio, il territorio non ne è che la base. La patria è l'idea che sorge su quello; è il pensiero d'amore, il senso di comunione che stringe in uno tutti i figli di quel territorio. Finchè un solo tra vostri fratelli non è rappresentato dal proprio voto nello sviluppo della vita nazionale. — finchè un solo vegeta ineducato fra gli educati — finchè un solo, capace e voglioso di lavoro, langue per mancanza di lavoro, nella miseria — voi non avrete Patria come dovreste averla.... Patriotizem je torej eno, življenje, ekzistenčni minimum je drugo. Zato ostajajo stanovski listi naših italijanskih tovarišev tudi danes, ko imamo naposled vendarle «močno» vlado, skeptični in pesimistični. Ako zatrjuje, tako pravijo, predsednik vlade, da bo skoparjenje velik del njegovih sistemov, vemo pa mi, da je šolsko vprašanje v veliki meri tudi denarno vprašanje. Pokažite nam naučno ministristvo, ki bi ne bilo obljubljalo učiteljstvu gorà in morij! Obljubljalo seveda! Ali med učiteljstvom in šolstvom na eni in skoparjenjem na drugi strani tudi ne vidimo sporazuma!

Fraza o državi, ki naj bi bila nekaj najvišjega, torej ne drži več. Država ne more biti sama sebi namen, država je le sredstvo civilizacije, sredstvo za lažje življenje in razvoj človeka; nauke Hegla in Fichteja prerašča trda realnost. Z individualističnimi teorijami se bo prav tako malo rešila kriza današnje bolne človeške družbe, kakor se bo vzdržala neoliberalna država na razsulihi temeljih potom verskega pouka, ki ga hoče ekscelenca Gentili uvesti v italijansko šolo. Naučni minister ni namreč preveč dosleden: namesto svojega ateističnega idealizma uvaja krščanski nauk, o katerem še včeraj niti slišati niso hoteli. Nočemo

se spuščati v načelno razpravljanje o tem, le na ironično parado opozarjamo, ki bi rada rešila liberalno državo, ki je sama sebi namen, s pomočjo nadnaravnih moči. Ali se bo to posrečilo? Ni treba modrosti, da se odgovori na vprašanje. Sveta alijanca po Napoleonovih vojnah ni preprečila poraza feudalne države in tudi najnovije reforme — če drugih ne bo uveljavilo naučno ministrstvo — ne bodo rešile niti socialne krize niti šolskih problemov, ki so njen naravni plod. Zato je smatrati vsa ta nedosledna dejanja, to obupno breznačelno desničarstvo zgolj za dekadenco, ki ji ni leka.

Doslej iz naučnega ministrstva še ni prišla nikakva pozitivna misel. Preko trideset let je že, odkar so znanstveno postavljeni temelji šolskih reform, kakor jih potrebuje družba na podlagi etične zavesti, zakaj šola je vendar socialna ustanova, ekselencija Gentile pa se suče okoli stvari, ki so milje daleč od vsega, kar je bistvo potrebnih reform. V palači Minerve nočejo ničesar vedeti o delovni šoli, med tem ko resno pretresajo, kako bi osnovno šolo zopet izročili občanom v upravljanje. To bi bila sijajna reforma! Kot bi Italija, ki je zemlja velikih duhov, ne imela dovolj in preveč analfabetov ravno radi šole, ki

so jo upravljale občine, ne da bi se država mnogo zmenila, ali ima ljudstvo dovolj duševnega kruha ali ne! Ali pa so tudi tukaj desničarske težnje merodajne, naj bi se osnovna šola, šola širokih ljudskih množic čim bolj spet potlačila! S tem bi dosegli dvoje: omejili bi znanje širokih narodovih plasti, ki se nevedni lažje izrabljajo in učitelja bi potisnili v še večjo moralno in materialno odvisnost, kakor jo uživa danes. Za učitelja v Italiji so sicer žalostni oni časi, ko je bil popolnoma predan raznim občinskim upravam in raznim lokalnim veljakom, ki so se z njim poigravali kakor bi ne imel tudi on nekoliko človeškega dostojanstva; za učitelja so bridki spomini, ko je prejemal svojo kraljevsko plačo iz občinske blagajne, kadar je slučajno imela kak stotak na razpolago; toda nekateri teh lepih časov očitno ne morejo pozabiti, zato snujejo ... reforme. Ali nimamo vzrokov, da se teh reform bojimo? Ali ni naloga naših organizacij, da stoje na straži, da so pripravljene? Ali ni dolžnost učiteljstva, da svoje vrste ojačuje z moralnimi in gmotnimi sredstvi in brez strahu pred žrtvami?

Žalibog, da je med nami še ljudi, ki nočejo videti tudi le ped daleč pred se!

ČITAJMO I UČIMO

Nije baš nepotreban gornji naslov. Čutim sam veliko potrebu i želju do više i svestranije naobrazbe, a držim, da i ostalim mojim kolegima i kolegicama ne bi bila na odmet veća općenita i stručna naobrazba. Mi učitelji nužno rabimo znanje i opet znanje, a toga nema bez učenja i čitanja knjiga. Čitati moramo, a osobito u sadašnjim danima, kad je nama učiteljima onemogućen svaki izvanškolski prosvjetni rad. Mi smo u Istri potisnuti u zadnji kutić, u svoju sobicu, možda vlažnu i nezdravu i ledenu. Već i sama ta činjenica tjera naš učitelje da zgrabimo za knjigu. Kako da inače proboravamo duge zimske noći i duge ljetne dane? Zar u krčmi? Toga valaj nećemo, a nit' možemo! Krčmarski život samo bi nas ponizio, pogubio, a i sramotio. Za učitelja je knjiga i učenje te samo kulturno djelovanje i rad. Ipak imade u nas učitelja, koji ne čitaju ni polit. novina, pa ni «Uč. Lista», a još manje se bave čitanjem znanstvenih i stručnih knjiga. Nekoji kolege imadu doduše nekoliko knjiga, ali te grize prašina i miš. Ne čute potrebu za svoje usavršavanje i napredovanje možda ne s toga, što se smatraju već savršenim pedagozima i ljudima širokog pogleda. Na zlu su putu, što vodi u moralno nazadovanje i pogubu. Ja velim: nama svima nužno rabi dublje znanje i šire obzorje. — Nama rabe knjige i volja do čitanja, učenja i napredovanja.

Svijet bo napredovao, mi moramo s njime uspo-

redo. Učiteljska nauka (pedagogija i psihologija) napredovala je silno. Sav ljudski i pedagoški napredak ne smije biti ni nama učiteljima u Istri sudj. Mi moramo upoznati sve moderne stručne i prosvjetne nove tekovine, te ih kao novo bolje sredstvo i oštrije oružje uporabiti i rabiti u svojem radu u školi i izvan nje. Današnje burno doba i promijenjene društvene prilike iziskuju od nas dublje znanje, širi pogledi, čega nema bez bistrih očiju i dobrih knjiga, te bez učenja i mozganja.

Mi smo učitelji na brdu. Svijet nas gleda i sudi. Svatko nas vidi, svatko na nas može — pucati. Zlobnici ne miruju proti nama. Nas hoće omalovažiti i prikazati ljudstvu kao neuki stvorovi, nevrijedni poštovanja i priznanja. Mnogošta zla bismo pako osujetili sa svojom višom naobrazbom; mnogomu bismo začepili usta opširnijim svojim znanjem. Mi moramo učiti da mnogo znademo. To na nas ljudi opravljaju stotinu pitanja uvjereni, da učitelj — sve zna. Ta — učitelj je! — misle oni. — Zato učimo, da se ne blamiramo med narodom i u boljem društvu. Valja nam zato imati knjige, biti u položaju isposudjivati si ih, te ih proučavati. Istra nema sastanaka, nema predavanja, lišeni smo ama svakog naučno-kulturnog izvanjskog utjecaja. Mi smo zato opućeni jedino na knjigu. Položaj naš društveni i politički usiljava nam knjigu u ruke. Nastojmo doći do njih bilo na koji način. Na drugome mjestu predložio sam sredstvo do njih.

M. Demarin.

(Donesosmo skrčeno i preudeseno. Op. ur.)

PRIJEDLOG O OSNUTKU PUTUJUĆE UČITELJSKE KNJIŽICE

Moj današnji prijedlog ide za tim, da dodjemo mi učitelji do knjiga. Činjenica je da ih nemamo. Kotar-

skih knjižnica je nestalo ili zamiru, a privatne knjižnice pojedinih učitelja ne zadovoljavaju današnjim potrebama. Mi mlađi i najmlađi učitelji pogotovo i nemamo svojih privatnih knjižnica, čemu nam se ne smije zamjeriti. Kako da mi dodjemo do knjiga? Za hrvatsko-srpske knjige tiskane u Jugoslaviji zagrađena je granica; a s ove se strane ne tiskaju.

No mi smo željni čitati knjige na svim nama poznanim jezicima. Ali eto nevolje: učitelj ne može do njih. Skupe su i preskupe. Prije rata ipak mogosmo doći i do većih skupih knjiga, u kotarskim knjižnicama ali kako već spomenuh, sve već ne — posluju, ili su već uništene. Mi mladji ostasmo ovako bez knjiga, nit ih možemo dobavljati radi loših svojih novčanih neprilika; a da i možemo, gdje su? A opet valja nas uputiti na valjana književna djela, da ne kupujemo zlatom olovo. Nedavno n. p. nabavili pedagoško djelo uz cijenu 30 L onako samo po naslovu, a da nisam znao, vrijedi li zaista djelo potrošeni novac. Možda se ne ćemo puno prevariti kupovanjem pedagoških knjiga, ali se možemo grubo nasamariti kupovanjem socijoloških knjiga.

Cisto me nervozira čitajući u «U. listu» opaske glede literature o nekom izvjesnom predmetu, ili problemu neznajući, gdje se nalaze te knjige i kako da do njih dodjem.

Sve ove navedene poteškoće mogle bi se po mojem mnijenju mimoći i osujetiti, ako bismo mi učitelji imali na dohvat svoju putujuću (ambulantnu) knjižnicu uređenu prema realnim potrebama našeg učitelja. O njoj imam već gotov nacrt. Za sada samo o njoj još par opazaka. Sjedište bi joj bilo u Trstu. Obuhvaćati bi morala sve grane znanosti, a u prvom redu pedagoške i sociološke u izvorniku, a ostala u dobrim prevodima. Da ju ustanovimo i da ju bogato snabdijemo knjigama, valjalo bismo uplaćivati godišnje 5—10 lira. Morali bismo ju uz to proširivati darovanim knjigama i dobrovoljnim prinosima sa strane neučitelja i društava. — Pošto izgleda, da nisu oblastima počudne slavenske knjige u kotarskim učiteljskim bibliotekama, valjalo bi poduzeti korake, da ih one predadu našoj naumljenoj učiteljskoj ambulatnoj knjižnici.

Iznesao sam ovaj prijedlog željom, da o njemu kažu svoje mnjenje i ostali kolegi, pa i naša «Zveza», — a napokom da dodjemo do rečene biblioteke, koju silno potrebuje hrv. učitelj Istre u ovo teško doba.

M. Demarin.

(Članak skratismo i preudesismo. Op. ur.)

KULTURNO DELO SOVETSKE RUSIJE

(Nad. lj. vr. 1. i.)

«Carstvo otrok».

«Jasnaia Poljana», posjestvo Leva Tolstoja se je spremenilo sporazumno s sestrom pokojnika u «carstvo otrok».

Veliki pisatelj Rusije, modrijan z «Jasnaje Poljane» je ljubil nadvse otroke. Ljubil jih je tako, kakor je znal ljubiti sam Tolstoj.

800 otrok delavcev in ubožnih kmetov je ohranjenih v hiši pok. Tolstoja, na posestvu njegove sestre Tatjane in v hiši njegovega najbližjega prijatelja V. Čertkova.

Organiziralo se je «otroško gospodarstvo»: otroci obdelujejo sami (naravno pod vodstvom izkušenih agronomov) polja, — ista polja z Jasnaje Poljane, katera je obdeloval nekdanj sam Tolstoj. Ustanovile so se tukaj šole, v katerih živi duh velikega pedagooga.

Otroci se učijo po Tolstojevih knjigah, po Tolstojevem Sv. pismu. Učitelji so nekdanji Tolstojevi učenci. Vse, kar se v teh šolah poučuje, je prenapolnjeno z duhom Tolstojevih metode in njegove morale.

Tu najdemo: otroško gledališče, otroški muzej, otroški zbor, različne obrtne šole (za izdelovanje strojev, mizarstvo, ključarstvo, krojaštvo itd.), otroške vrtnice za male otroke, zdravilišča, telovadila, športne šole itd.

Vse to carstvo otrok je organiziral komisarjat za ljudsko prosveto, kar tudi sam vzdržuje.

To je spomenik, katerega je postavila sovjetska vlada genialnemu umetniku in mislecu.

Tajtna Tolstoj in V. Čertkov sta se popolnoma posvetila temu carstvu otrok. Carstvo otrok vladajo otroci sami. To je nekaka otroška republika, otroška komunina, neka Tolstojanska otroška občina. Otroci si sami razdelijo delo si sami pripravljajo hrano (izključno vegetarijansko), skrbijo sami za hišni red. Instruktorji in učitelji si prizadevajo, da se čim manj vmešavajo v notranji red otroškega življenja. Otrokom je dana popolna prostost.

To carstvo otrok prištevajo Rusi k najboljšim pridobitvam sovjetske vlade.

ŠOLA.

O šoli poroča v tej knjigi komisar za ljudsko prosveto A. V. Lunačarski. Že v začetku svoje razprave trdi, da bo ljudskošolski pouk v razredni državi nosil vedno razredni pečat vladajočega razreda. Ne zanika, da bi ne nosila šola tega pečata tudi v prvih stadijih socialistične preuredbe, to se pravi, ko predstavlja proletarska diktatura še razredno družbo. V tej družbi stopi v ospredje politični razred in sicer proletarijat. Pod takimi razmerami ne more biti ljudskošolski pouk nič drugega, kakor orodje razrednega boja v rokah proletariata. Prosveta in ves državni šolski aparat se morata uporabljati v svrhu komunistične propagande. Ta aparat je treba zasesti samo s takimi elementi, ki so zmožni vršiti akutno komunistično propagando. Razlika med božjuazno razredno šolo in komunistično je pa ta, da se komunistična diktatura prizadeva, da razširi med proletarijat človeško resnico, česar ni boržjuazna diktatura nikdar delala. Če je tendenciozno razširjevanje komunističnega znanstva, je vendar častna tendenca, ki je popolnoma posvečena interesu človeškega razvoja.

Enotno delovna šola.

O tej šoli prične razpravljati z Marxovim citatom: «Delo v šoli mora biti združeno s produkcijo, — potem šole bo imela komaj vzgojni pomen. Samo ozka vez med poukom in produktivnim delom družbe, odpravi lahko razredni karakter sedanje šole».

Revolucija je staro šolo pomela in postavila na njeno mesto novo, vseh stroškov prosto šolo. Ta šola je enotna in delovna. Enotnost te šole se zrcali v tem, da vstopijo vsi otroci v šole enega in istega tipa in da pričnejo s svojo izobrazbo vsi na eden in isti način. Istočasno je sedanja ruska šola tudi zato «enotna», ker ne daje otroku zgolj znanstvenega znanja, temveč ga tudi vzgaja in privaja delu. Kdor konča enotno šolo, je za nadaljno življenje popolnoma pripravljen. Po 14. letu starosti, se razdelijo otroci v posebne skupine, kjer se specializirajo za stroko, do katere imajo nagnjenje in talent. Delovna je ta šola zaradi tega, ker se otroci vzgajajo za delo, kajti Rusi potrebujejo samo delovne ljudi.

Enotna delovna šola se razdeli po starosti otroka v dve stopnji: prva od 8. do 13. in druga od 13. do 17. leta. Druga tvori tudi strokovno šolo in univerzo.

Prva stopnja bazira več ali manj na procesih rokodelskega karakterja. V drugi stopnji prideta v poštev poljedelstvo in idustrija v obliki modernih strojev. Na eni strani se otroci učijo vse predmete, z nabiranjem, risanjem, fotografiranjem, modeliranjem, gojenjem rastlin in živali. Jeziki, matematika, zgodovina, zemljepisje, prirodoslovje in kemija, rastlinstvo in živalstvo so našle v novi šoli ustvarilno in aktivno metodo poučevanja. Na drugi strani seznanja šola učence z najvažnejšimi delovnimi metodami: z mizarstvom, tesarstvom, vlijanjem, tiskanjem itd. V šolo pridejo otroci iz otroških vrtcev. V otroškem vrtcu pride v poštev pravzaprav samo en predmet: seznavanje otroka z njegovim obližjem in z uporabo delovnega principa. Njegovo pot uravnava in sistematizira učitelj.

Čim višje se vzpenja otrok po šolski lestvi, tem resnejše in globlje ga poučujejo strokovnjaki v materinem jeziku, zgodovini, prirodopisu, prirodoslovju itd. Že v šoli se začneja s produktivnim delom.

Estetični predmeti, kakor risanje, modeliranje, petje in glasba ne zavzemajo v enotni šoli samo podrejenega mesta. Posebna važnost se polaga na risanje in modeliranje. Glasba je obligatna. Ker zahteva delovni princip telesni razvoj otroka, se polaga tudi važnost na ritmično gimnastiko, individualni razvoj muskulature in igro, ki preide pozneje v resen šport itd.

Šolsko leto je razdeljeno v zimsko in poletno periodo. V poletni periodi se vrše dela na prostem, posebno pa poljedelska dela. Posebno važen princip nove šole je individualizacija pouka. Smoter tega pouka je razvoj posebno nadarjenih. Velika skrb se polaga na duševno zaostale. Na vsaki šoli je poseben razred za duševno zaostale otroke. Šola je posvetna (sovetska vlada je ločila šolo od cerkve) in za oba spola skupna. Učitelj je starejši tovariš učencev. V šoli je vpeljan delovni princip in učenci kakor učitelj izvršujejo skupno delo v šolskih prostorih, kuhinji itd. Otroci zavzemajo del v vsem šolskem življenju. Ker se pripravljajo, da bodo nekdanj sodržavljani, se morajo na to privaditi predvsem v šoli.

Samovladanje otrok se razdeli v dve rubriki: Prvič sodelovanje v šolskih svetih, ki obstojajo: a) iz vseh šolskih delavcev, b) iz zastopnikov delovnega občinstva šolskega okrožja, c) iz učencev od 12letne starosti dalje, d) iz enega zastopnika od oddelka za ljudsko prosveto iz krajevnega delovnega sveta. Drugič, samovladanje šolskih skupin. Razred, ali pa katerasikoli bodi šolska skupina se mora sama vladati. Postavijo si veliko število uradnikov. Učenci sledijo po vrsti ali pa z žrebanjem in so izvoljeni najdalje za dobo dveh tednov. Tretjič si postavljajo v organizaciji najrazličnejša udruženja kakor klube, izdajajo časopise, sestavljajo orkestre, prirejajo večere, glediške predstave itd.

Tehnična stroka je bila pod carskim režimom zanemarjena. Število inženjerjev je nezadostno, kakor tudi število ljudi s srednje tehniško izobrazbo. Primanjkuje tudi število učenih delavcev. Na tem polju je Rusija zaostala za celo Evropo. Treba je torej koncentrirati vse moči v študije. Splošna izobrazba posameznega državljanu ne sme izpred oči. Prišla je ura, ko mora preskrbeti Rusija veliko množico ljudi s tehniško izobrazbo.

Postaviti se na stališče, da se otroku že v zgodnji mladosti določi stroka, ko se še ne poznajo njegova nagnjenja in njegove nadarjenosti, je proti socialističnemu principu, ki stremi za tem, da ustvari vse-

stransko razvitega človeka. Zato se pustijo otroci do sedemnajstega leta in se do takrat vsestransko izobrazujejo, da o mu pozneje vsa vrata odprta. Komaj s 17 letom prične lahko človek s strokovno izobrazbo. Ko je enkrat dokončal svoje strokovne študije, ne izgubi potem vezi do strokovnjakov drugega polja tako, da mu ni nič tujega, kar je človeškega. Zato se čaka s strokovnim poukom do 17. leta. Nekatere srednje in visoke šole so se preustrojile v tehnične šole. Stati morajo v kontaktu z enotno delovno šolo (ljudsko šolo). Naravno je pač, da polagajo v Rusiji največjo važnost na strokovno izobrazbo.

Stališče učiteljstva.

Kakor že v začetku omenjeno, je dobila vlada od strani učiteljstva v začetku velik odpor. Na čelu tega odpora je stala vsesrpuska učiteljska zveza, katero so vodili učitelji srednjih šol. Kljub temu ni pa vlada zveze takoj razpustila. Komaj tedaj, ko je vsesrpuska učiteljska zveza zavzela politično stališče, to se pravi protirevolucionarno stališče, je vlada zvezo razpustila in postavila na njeno mesto strokovno organizacijo. Strokovna organizacija mora pripadati na vsak način družini delavskih strokovnih organizacij. Učiteljska organizacija je bila končno organizirana na istih temeljih delavskih strokovnih organizacij (seveda so te stale izven vseh strank). Vsakdo, ki je hotel postati član teh organizacij, je moral priznati diktaturo proletariata. Za skupno delo je bilo dovolj, da so učitelji priznavali to točko statuta. Procentualno večino v tej organizaciji so tvorili učitelji šol prve stopnje. Število profesorjev je v tej zvezi majhno. Tej zvezi pripada razen učiteljstva tudi vse v šoli uslužbeno osebje. Komisarjat za ljudsko prosveto skuša dati temu osebju: šolskim slugam, vratarjem, čuvajem itd. neko pedagoško predizobrazbo. Polagoma je začelo učiteljstvo z novo šolo simpatizirati. Pedagoški, ki so preje zapadli v skeptično razmišljanje, so začeli delovati z veliko vnemo. Sedanja učiteljska zveza je za 1½ krat večja od prejšnje.

Prosvetno delo.

L. 1919. se je odprlo v Rusiji 1650 novih šol. V celoti je do l. 1920. bilo v celji Rusiji že 50.000 šol prve in 21.000 šol druge stopnje. Število študentov je 158.000. Število profesorjev znaša 5.500. Umetniške šole obiskuje nad 4000 gojencev. V vseh ruskih šolah dobijo gojenci vse brezplačno: knjige, hrano, obleko in obiskujejo brezplačno tudi glediške predstave, koncerte, razstave itd.

Pod 16. letom se otroci ne smejo uporabljati za tvorniška dela. Ustanovile so se tudi delavske univerze, na katerih se razpravljajo delavska vprašanja, literarna zgodovina in znanstvena vprašanja. Ustanovili so se kurzi, na katerih se usposobljajo delavci in kmetje v pedagoški izobrazbi, da vršijo potem lahko izven šole prosvetno delo.

V popoldanskem času obiskujejo otroci klube. Tu so jim na razpolago delavnice, risalnice, knjižnice itd. V kmetskih okrožjih uporabljajo otroci prosti čas s tem, da sadijo zelišča in sadna drevesa.

V delovnih šolah se otroci vzgajajo s samodelovanjem za javno življenje. Učenci so udje raznih šolskih svetov. Učenci druge stopnje imajo letna zborovanja, na katerih se zberejo delegati celih pokrajin.

Izvenšolska izobrazba.

V ljudstvu se je začelo hrepenenje po izobrazbi. Kajti v Rusiji izobrazba ni več privilegij buržuazije.

Soveti za ljudsko prosveto se sicer polagoma ustanavljajo, ker se je bati, da bi neizobražena masa volila v te sovete reakcionarne elemente, katere tvori stara inteligenca. V Rusiji so mnenja, da je ljudska izobrazba stvar, ki mora biti v rokah ljudstva. Izvršuje se v masah velika propaganda, da se v svrhu ljudske izobrazbe sami organizirajo.

Pododdelek za izvenšolsko izobrazbo razpada v sledeče sekcije: 1.) sekcija za kulturne in izobraževalne institucije; 2.) knjižnice; 3.) tečaji in šole za odrasle; 4.) muzeji; 5.) ljudska predavanja; 6.) čitalnice; 7.) proletarske univerze; 8.) ljudska gledališča; 9.) klubi; 10.) ljudski domi; 11.) znanstvena društva. K tem vrstam kulturnega dela spadajo še: 12.) potujoče knjižarne in knjižnice; 13.) literarni instrukcijski parniki in železnice; 14.) mobilizacija branja večših za prebiranje listov; 15.) kinematografske in gramofonske potujoče seance.

Knjižnice ubeglih bogatašev so se rekvirirale. V vaseh delujejo občinske knjižnice, med temi 20 centralnih knjižnic s 1000—2000 izvodi v vsaki. Potujoče knjižarne so se zelo popularizirale. Vsaka taka potujoča knjižarna vsebuje knjižnice s 30 izvodi in ta knjižnica potuje po vsej občini od vasi do vasi. Država razpolaga z malimi kulturnimi močmi, zato so se osnovale organizacije izkušenih inštruktorjev, ki potujejo po deželi, v to so jim dani na razpolago posebni parniki in vlaki. Nova metoda je to, ki je na zapadu ne poznamo. Mobilizirajo se vsi branja večši. Vsak mobiliziranec mora čitati analfabetom časopise in jim nerazumljive besede razlagati. Ta mobilizacija ima namen dvigniti v vaškem prebivalstvu kulturno in politično zaostalost. Mobilizirance razdelijo po različnih izobraževalnih institucijah dežele.

Za vzgled vsem kulturnim institucijam je proletarska univerza, ki je pokazala že velike uspehe. Na teh univerzah se rekrutira najboljša proletarska inteligenca.

Ustanovila se je tudi zveza ruskih učenjakov, umetnikov in literatov. Zveza zasleduje zgolj organizatorične in kulturne cilje. Udje te zveze so: profesorji, učitelji, pisatelji, učenjaki, pesniki, časnikarji, umetniki itd. Na čelu zveze stojijo priznani znanstveniki in umetniki.

Pri poljedelskem komisarjatu se je organiziral oddelek za izvenšolsko izobrazbo. Dalje organizira komisarijat po deželi kmetske tečaje. Na teh tečajih se razpravljajo vprašanja, ki pridejo najbolj v poštev za gospodarstvo tistega okraja. Razen tega se ustanavljajo stalne gospodarske šole. V ljudskem domu je knjižnica, ki obravnava ta vprašanja. Ljudstvo z dežele hodi tudi na ogled v večja mesta, kjer jim razkazujejo zanimivosti in jim prireajo predstave.

V raznih vaseh so se organizirale s pomočjo inteligence čitalnice. Postavljajo se gledališča, kinematografi, zbori, orkestri itd.

Osnovale se je nadalje takoimenovani «Leninov oddelek», ki potuje od mesta do mesta, od vasi do vasi. Ta oddelek ustanavlja v posameznih okrajih knjižnice, razdeljuje literaturo. Oddelek ima s seboj tudi malo tiskarno in tiska časopise.

«Klub III. internacionale» prireja jezikovne tečaje. V teh tečajih se učijo raznih jezikov, kakor nemškega, angleškega, francoskega itd.

Kulturno delo v rdeči armadi.

V armadi se osnujejo posebni oddelki za izobrazbo gardistov. V posameznih vojaških oddelkih se ustanavljajo šole, čitalnice, knjižnice, gledališča, kinema-

tografi itd. Še celo na frontah se kulturno-izobraževalno delo nadaljuje. Analfabeti se zbirajo v posameznih skupinah, kjer se učijo čitanja in pisanja. Imajo tudi vojaško univerzo, kjer predavajo člani vojnega sveta. Igranje kart in pijančevanje izginja.

V Kijevu so otvorili «Prosvetno palačo» za rdeče gardiste. V tej palači so šole za splošno izobrazbo, ki se razdelijo v tri stopnje, ki so: 1.) tehniška šola; 2.) gospodarska šola; 3.) specialna šola za knjigovodstvo. Dalje se tam pripravljajo vojaki tudi za vstop v ljudske univerze.

Vežbajo se tudi vzorne gledališke skupine, imajo pihalni orkester, dirigentske, dramske in druge umetniške šole.

Umetnost.

Ruska umetnost ni pokazala v dobi prvih desetih mesecev revolucije pač toliko, kakor pod prejšnjim režimom. Samoobsebi je razumljivo, da je zelo težaven prehod od prejšnjih umetniških tradicij k novemu umetniškemu življenju, katerega zahteva sedanjosti proletarski položaj. V zadnjem času, ko so se prikazali dekadenti in futuristi, je bila ruska umetnost popolnoma apolitična, izgubila je politično orientacijo, se je oddaljevala od politike in zašla v študij barvnih problemov. Proletarskih slik, ali bolje, takih slik, ki bi kazale zadovoljstvo ali trpljenje delovnega razreda, ni bilo več dobiti.

Dobra dela so sicer napravili slikarji, kakor: Klever, Repin, Sachsen, vendar ni bilo do sedaj ruskega umetnika, ki bi napravil sliko, katere bi popolnoma izražala resnico in pomen velike nove ruske revolucije. Napravila so se sicer dela, toda šibka. Najboljšo stvar, ki nosi ime «Na vratih socializma» je naslikal Sachsen, eden najbolj nadarjenih članov društva petrograjskih umetnikov.

Dramatične predstave na vasi.

Zelo se interesirajo vaščani za dramske predstave. Med igralci se dobijo izredni talenti. V neki vasi, ki šteje samo 80 hiš, je ljudski dom z dobrim odrom, na katerem se vršijo vsak praznik predstave. Vse dekoracije naslika neki kmet, ki se je povzpел iz samouka do izvežbanega umetnika. Okolu se zbirajo vsi ljubitelji dramske umetnosti. Prebivalstvo gre igralcem na roko in jim vse potrebščine samo oskrbuje. Dramatični krožki rastejo po vaseh kakor gobe po dežju. Gledališče tvori krogi, okoli katerega se zbirajo vse druge izobraževalne organizacije: krožek za samoizobrazbo, glasbeni krožki, knjižnice, čitalnice itd.

Zanimivo je dejstvo, da tvorijo repertoar takih vaških gledališč po večini klasična dela.

Gotovo je, da je umetnost dobila v Rusiji velika tla. Petrograjsko gledališče ima v repertoarju najboljša svetovna dela. V tvornicah se ustanavljajo gledališča, v katerih se dajejo dela največjih svetovnih mojstrov. Ljudski komisar za prosveto je organiziral potujoče gledališče, ki ima nalogo obiskovati izključno vasi. Vsi glasbeniki, poznajo splošno glasbeno metodo, so bili mobilizirani in razposlani na različne šole, kjer poučujejo glasbo. Po vsej državi se odvijajo velike slikarske razstave.

Proletkult.

Proletkult je samo del celotnega izobraževalnega aparata v Rusiji. V Moskvi se nahaja centrala proletkulta, ki razpada v umetniško delavnico in proletarsko univerzo. V neki zapuščenji palači se nahajajo posebne sekcije, imenovane študijske skupine: študija upodabljajoče umetnosti, glasbena, dra-

matična in literarna študija. Gojenci, imenovani študisti, so izključno delavci, ki kažejo na teh poljih posebno nadarjenost. Eno leto študirajo na stroške organizacije. Po preteku tega časa se vrnejo zopet v svoje delavnice. Proletarska univerza obsega »Akademijo socialnih znanosti«. Gojenci so delavci, delegirani iz organizacij vse Rusije. Študij obsega tri stopnje: 1.) predpripravljalno stopnjo; 2.) splošno izobraževalno; 3.) specializirano. Ko dokončajo univerzo, se vrnejo v svoje okraje in tam delujejo dalje.

V vseh mestih in še celo na vaseh se ustanavljajo sekcije proletkulta, ki delujejo po načinu moskovske centrale.

Vodilne ideje.

Dosedanja literatura, umetnost, znanost in vsa do sedaj ustvarjena kulturna dela nosijo pečat vladajočega kapitalističnega razreda. Proletariat je sicer ustvarjal vsa kulturna dela in ko jih je dokončal, je prišel buržuji, si jih osvojil in jih užival.

Dvigniti proletariat nad to nizko stopnjo, dati mu v kulturi produktivno in ustvarjajočo ulogo, to je vodilna ideja proletkulta. Šele tedaj, ko bodo delavci inženjerji in tehnik, šele tedaj, ko bodo ustvarjali v literaturi in umetnosti, šele ko bodo iz lastnega življenja ustvarjali — šele tedaj si bodo osvojili razen politične in gospodarske nadvlade tudi duševno.

Socialna oskrba.

Socialisti prepisujejo socialno oskrbo vedno dolžnosti države. Prehrana otrok, njih vzgoja in izobraževanje na račun države, to je ena najglavnejših točk socialistične oskrbe. Kakor mora skrbeti mati za prihodnost svojega otroka, tako mora skrbeti država za vse otroke. Voja, ki je imela zgolj roparske namene vladajočega razreda, je rodila milijone ubožcev, vdov, pohabljenec in invalidov. Brezposelnost onemogoča staršem, da prehranijo svoje otroke in starčke. V to svrhu so se sezidale v Rusiji mnoge sirotišnice in azili.

Otroški azili se razdele po starosti otrok v sledeče skupine: 1.) za dojenčke; 2.) za otroke od 1. do

4. leta; 3.) za otroke od 3. do 8 leta, do šolske dobe; 4.) šolska perioda: od 8. do 13. leta; 5.) šolska perioda: od 13. do 16. leta. V vseh azilih so osnovane knjižnice, kjer so stalna predavanja in diskusije. Dajle se snujejo tudi otroški zbori in gledišča. Temeljni vzgojni princip v takih institutih je delovni princip. V svrhu zdravljenja otrok se gradijo otroški sanatoriji. Na tisoče otrok ubožnih slojev je v državni oskrbi. Za vojne žrtve in žrtve revolucije so postavljeni posebni oddelki, ki imajo to v oskrbi. Brezposelnih in njih družine dobijo hrano zastonj. Oddelki in komisariat za socialno oskrbo delujejo na vse načine, da zasigurajo obstanek revam in sirotam.

Država in cerkev.

V Rusiji je cerkev ločena od države. Neka točka v tem odloku, ki ga je izdala vlada, se glasi: »Vsak državljani pripoznava lahko vsaktero ali pa nobeno veroizpoved.« Vsaka cerkev ali pa cerkvena občina goji lahko službo božjo. V tem oziru je dana torej popolna svoboda. Seveda je v cerkvi izključena oziroma prepovedana protidržavna politična propaganda. Cerkev ne uživa nobenih privilegijev in ne dobiva podpore ne od strani države, kakor tudi ne od strani občine. Prisega je odpravljena. Registracije prebivalstva ne vodijo več cerkvene, temveč civilne oblasti. S tem pa ni rečeno, da bi ne smeli starši otroka krstiti, to je po njih volji, kakor se tudi lahko v cerkvi poročijo, ko so že to odpravili pri okrajnem sovetu.

Prepovedan je pouk v verstvu v vsaki državni in privatni šolski instituciji. S tem je torej tudi šola ločena od cerkve. Vsa cerkvena posestva so razglašena za ljudsko lastnino. Poslopja in priprave, ki služijo za službo božjo, se prepustijo brezplačno dotičnim verskim občinam. Cerkev in duhovniki se vzdržujejo od prostih darov. Cerkev je privatna družba, od drugih privatnih družb se razlikuje le v tem, da ne sme imeti lastnine in ne sme sploh uživati nobenega juridičnega prava. P.

Iz organizacije

Slomškova zveza v Idriji je imela dne 21. grudnia 1922. svoje redno mesečno zborovanje. I. Po običajnem pozdravu je predsednik g. dr. Čiković končal svoje, pri novembarskem zborovanju začeto predavanje o Florenci, ki je bilo poučno in zanimivo obenem. Govoril nam je o Florenci, kakršna je sedaj, o nje legi v eni izmed najlepših dolin Evrope na obrežju Arna; o ljudstvu, ki prebiva v tem raju, o govorici, ki odmeva po mestu in ki je dala Italiji književni jezik; govoril nam je o tisočerihi mojsterskih proizvodih ustvarjajoče in upodablajoče umetnosti, ki krasi mesto bodisi v slikarstvu, kiparstvu, stavbarstvu, ali v katerikoli drugi panogi umetnosti. Predavatelj nas je povedel tudi nazaj v minule dni, v one čase, ko je mej Guelfi in Ghibellini — boj med Črnimi in Belimi pustošil mesto; v one čase, ko se je nesmrtni Dante s tužnim očesom in še tužnejšo dušo poslavljati kot izgnanec od rodnega mesta; v slavne dni še slavnjejšega Michelangela, širnemu svetu znanega Machiavellija in drugih znamenitih sinov cvetoče Florence. Sliko za sliko nam je razvijal predavatelj od prvih početkov tega mesta v rimski dobi skozi dolgo vrsto bojev pa do današnje cvetoče Florence, ki je poleg Rima središče vsega kulturnega, umetniškega in političnega

življenja v Italiji. Gospodu predavatelju iskrena hvala za predavanje sestavljeno s skrbjo in trudom.

II. V drugi točki dnevnega reda obvesti predsednik učitelstvo o korakih, ki jih je napravil sporazumno s tuk. bratskim učiteljskim društvom radi stanarine, ki jo uživa učitelstvo Goriške, če nima stanovanja v naravi, ki je pa učitelstvo tega okraja ne prejema.

III. Pri slučajnostih se sklene, da se društvo naroči na sledeče časopise: Slovenec, Cas, Slov. učitelj, Socialna misel, Dom in svet, Scuola moderna italiana ter, da se vrši redni občni zbor »Slomškove zveze« dne 8. prosinca 1923. ob 2 pop, v društveni sobi.

Tovarišem in tovarišicam članom Slov. društva za Istro!

Mnogim članom sem poslal pred par meseci opomin, da plačajo zaostalo članarino. Do sedaj sta se oglasili z denarno pošiljateljico le dve tovarišici. Kaj naj odgovorim na opomine Zvezinega blagajnika, ki me pogostoma terja za prispevke? Sporočite!

Blagajna je prazna radi onih zanikrnežev, ki dolgujejo članarino za l. 1922, da ne govorim o onih, ki imajo poravnati članarino še za l. 1921. Iz vplačil rednih članov sem odposlal zvez. blagajniku za tekoče leto 2000 L, a dolžni smo še preko 1000 L in leto je pri kraju.

Ali ne prejimate glasila? Ali ne veste, da stane vsaka številka 1 L? Kako pridejo redni člani do tega, da Vam plačujejo list? A vsi imamo več ali manj iste plače.

Vsi blagajniki v Zvezi včlanjenih društev (razen Istre) se na občnih zbiorih pohvalno izražajo o rednem plačevanju članarine. A mi? Saj nimajo druge višjih plač.

Več tovarišic slušbuje od 1. 10. t. l. v našem raju, a še do sedaj niso vstopile v organizacijo. Tovariši, ki slušbujejo v bližini, naj omenjene opozorijo, da obstoja pri nas Slov. učit. društvo za Istro. Vstop naj javijo odboru pismeno.

Oni tovariši, ki so premeščeni, naj javijo nov naslov upravi Učit. lista! Istotako naj reklamirajo oni, ki lista ne prejema redno.

Šolske vesti

Človekoljub

Tov. J. Rustja so z januarjem ustavili plačo, ker da ni nastopil službe v Gor. Branici, kjer je definitivno od 1. 1913. Kdor je dejal a, mora reči seveda tudi b, to je prva modrost naših sijajnih upravnih talentov! Zakaj pa je moral biti tov. Rustja definitivno nastavljen prav v Branici, je seveda postransko. Ali je bilo kdaj razpisano kako mesto od početka vojne do danes, ko štejemo 1923, v sežanskem okraju, da bi učitel-

Tovarišica, za katero se pošilja list v inozemstvo, dolguje 15 L za poštino.

Silvester Cerut,

blag. «Slov. učit. društva za Istro» v Ricmanjih, p. Boršt — S. Antonio in Selva.

„Novi Rod.“ Medtem, ko omenjajo in hvalijo ob sklepu leta jugoslovenski listi naš mladinski list, se je razpasla v naše vrste brezbržnost! Število naročnikov pada skoro povsod!

Ali naj ustavimo list, ki je bil ponos naše organizacije, ker najboljši jugoslovenski?

Iz uprave «Novega Roda»: Šola Avče je imela v letu 1922 9 (devet) naročnikov, ki so vsi poravnali naročnino. Popravljamo pomoto v predzadnji številki našega lista.

stvo prosilo primernejšega mesta? Ali nima službeno starejše učitelstvo pravice do mesta, ki mu je vsaj v higienskem pogledu bolj pogodno? Tov. Rustja je v Branici radi vlažnega podnebja zbolel v l. 1918 na smrt in prosil takoj drugam, ko je nekoč okrevljal. Dosegel je premeščenje, zdaj pa naj bi šel nazaj, kjer ni podnebja za njegovo konstitucijo! Vsak dan lepše! Novinci se nastavljajo, kjer ne vedo, kaj bi začeli, starejši učitelji se potiskajo v kraje, kjer je njih zdravje v nevarnosti! Vse pa samo zato, ker ni časa premisliti, kako je prav! Živela uprava! Živelo človekoljubje!

Feljton

Razredni moment v moderni umetnosti

Da se vse to zrcali v umetnosti, o tem ni nobene dvoma več. Nastaja vprašanje, kako se to izraža, na kakšen način in v kaki meri. Gotovo ni to pri vseh panogah umetnosti enako. Dočim vidimo n. pr. pri arhitekturi, da je nastala direktno iz elementarnih potreb človeškega življenja, nam kažete glasba in subjektivna lirika lice najbolj samobitne, od zunanjih družabnih pojavov najmanj odvisne umetnosti. Vendar moramo poudariti «najbolj», oziroma «najmanj», kajti od zunanjih pojavov popolnoma neodvisna občutja ne obstajajo. Nadalje ne tvori subjektivna lirika nobene samostojne umetnosti: so to le gotove finejše njene nianse, navzven neomejene, navznotraj pa omejene z — ničlo. Ne smemo torej jemati za splošno merilo, za splošen zgled n. pr. male, tihe, mirne pesmice razpoloženja, ki sicer sama zase ne vsebuje nikake «razredne ideologije», a še tega ne v absolutni meri. Umetnostne oblike, ki najbolj karakterizirajo to odvisnost umetnosti od zunanjih pojavov, razrednih činjenic, v katerih razredna ideologija še najbolj prihaja do veljave in ki so najizrazitejše nositeljice socialnega čuvstvanja, morejo biti predvsem: pesem, roman, (v prejšnjih časih epos), drama, slika. Kako preveva proizvode vse dosedanje umetnosti duh razrednosti, bom pa skušal pokazati na sledečih zgledih.

Eno največjih del antične umetnosti sploh in delo, ki ima še danes velik ugled v kulturnem svetu, je brez dvoma Homerjeva «Ilijada» in «Odiseja». Ta dva velika eposa pa nista le po svoji umetniški do-

vršenosti velika, ampak tudi po tem, da se ravno v njih, kot proizvodih antičnega klasicizma v največji meri zrcalijo vse socialne, politične in kulturne razmere dobe, v kateri sta nastala, to je dobe, v kateri je antični patriarhalni sistem bil na vrhuncu svojega razvoja, ko je razvil vse svoje socialne in kulturne sposobnosti. Značilno za ta dva eposa je tudi dejstvo, da sta bila eden izmed najvažnejših virov za raziskovanje socialnih in kulturnih razmer antične dobe. Ker je delo plod antičnega klasicizma, ker je nastalo v dobi, ko je vladajoči razred pravkar razvil svojo kulturo do najvišje popolnosti, nam ne kaže še družabnih disharmonij, družabnih nesoglasij in nasprotij, vsled tega nimamo v delu onih duševnih razdvojenosti, one tragike, ki imajo svoje počelo v družabni disharmoniji, kakor vidimo to v poznejših grških dramah Ajshila, Sofokla in Euripida. V «Ilijadi» in «Odiseji» imamo predvsem upodobljeno in opevano herojstvo in sicer osebno herojstvo, kar je zopet znak individualističnega družabnega reda. Tako vidimo, da ne sledi le ozadje in širša vsebina dela iz splošnih socialnih oblik gotove dobe, ampak — in to predvsem — tudi ideja, ki je v njem izražena.

Antična družba, ki je dosegla v helenski kulturi svojo popolnost, je nasprotno z rimsko kulturo propadla. Vsa pompoznost te poslednje je le maska za njeno puhlost in brezidejnost, vse kar je ta ustvarila, nam kaže popolno sliko vsestranskega umiranja in propadanja gospodujočega razreda. To vidimo predvsem v njeni umetnosti, ki se ne dvigne v splošnem nad epigonstvo prejšnjih stvaritev, oziroma nad frazersko oblikovitost. Suženjstvo, tlačni razred v antični družbi in zdrava plemena z vzhoda so končno

v znamenju mladega krščanstva pokopala staro družbo in na njenih ruševinah zgradila novo ter prinesla v svet tudi novo kulturo, ki se je jela razvijati iz prvotnih oblik primitivnega komunizma bolj in bolj v smeri fevdalizma; poslednja smer je končno nadvladala.

Do popolnosti razviti srednjeveški fevdalizem je ustvaril svojo klasično umetnost predvsem v Nemčiji, v delih velikih umetnikov Hartmanna von Aue, Wolframa von Eschenbach, Gottfrieda von Strassburg, v delih, ki zrcalijo — prav tako kot Homerjeva v antiki — vse duševno stremljenje junakov nemškega fevdalizma, izražajoč idejo viteštva, tega najvišjega ideala fevdalnega klasicizma. Kakor pri Homerju ne dobimo tudi tu še kompliciranejših tragičnih zapletljajev, ki bi sledili iz družabne disharmonije in ki jih dobimo že v nekoliko poznejši dobi pri velikem Danteju, ki je vzrasel naravnost iz velikih socialno-političnih bojev svoje okolice. Isto vidimo tudi pri liriki tedanjega časa, katere največji zastopnik je pač Walter von der Vogelweide. Viteški čini so se završevali navadno v ljubavnih objemih, a viteško je bilo tudi občevanje z žensko, že zavojevati žensko srce je bilo junaštvo — to se predvsem zrcali v tedanji liriki (Frauendienst).

A pri teh idiličnih družabnih oblikah ni ostalo — razvoj je šel dalje svojo pot. Nove potrebe so vstajale, vedno širši in širši obseg zavzemajoč, zahtevajoč tudi novih duševnih obzorij. V razvijajočih se mestih se je začelo baš razvijati meščanstvo, nov razred v družabni zgodovini, organizirano v svojih cehovskih organizacijah, goječ trgovino in obrt. Na eni strani so se jele razvijati duševne tendence vse globlje in širje zajemajoč — humanizem, renesansa, s svojimi ogromnimi kulturnimi proizvodi in velikimi umetninami; na drugi strani že vidimo vstajati v prvih obrisih novo, primitivno kulturo v vrstah probujajočega se meščanstva, nekaj primitiven klasicizem. Ta smer je zopet prav izrazita v Nemčiji, tej klasični deželi socialnega razvoja sploh (Meistergesang). — Humanizem in renesansa sta izraz stremjenja tadanje dobe za stopnjevanjem vseh pridobitev. Nova odkritja in nove iznajdbe so pomladile tedanjo družbo, ki je dala podlago novim duševnim stremljenjem po univerzalnosti, za globljim spoznanjem, za objemom vsega. A že se večajo razredna nasprotja, nastala vsled novih ekonomskih formacij, vsled novih socialnih izprememb po velikih odkritjih, prihaja do vedno večjih razrednih bojev. Reformacija, po svoji idejni podlagi nadaljevanje humanizma in renesanse, je kljub omejenosti in polo-

vičarstvu svojih voditeljev, ki so se opirali predvsem na nižje plemstvo, postajala bolj in bolj gibanje meščanstva in tlačanskih kmetijskih množic.

Umetnik, ki je glasnik predvsem te dobe, njenih idealov in njenih duševnih potresov, je Shakespeare, velik predvsem zato, ker je znal podati »stoletju in času njunega bitja obliko«, kakor pravi že sam; najlepše, najdovršeneje, najizraziteje je pa storil to v svojem »Hamletu«. Ozadje je kakor tudi pri drugih delih, razredno: junaki pripadajo večinoma vladajočemu razredu, fevdalni gospodi; širše ljudske mase so mrtve in brezizrazne, tvorijo le potrebno scenično ozadje pri drami. Hamlet sam je posebljen vzor duševnega stremjenja humanizma in renesanse. A prenapred med njegovim osebnim stremljenjem in obdajajočim ga milieu'em, ki ga tudi ugonobi, je njegova tragika. Boriti se mora proti svoji okolici, proti socialnim in političnim zmedam v svoji državi in v tem boju podleže. Globoka tragika, iz nje sledeči dvomi, duševni zapletljaji, vso njegovo notranost razjedajoča razdvojenost. In ravno pri Hamletu vidimo tako jasno globoki upliv, ki ga imajo socialne razmere na človekovo duševnost.

Kljub temu, da je bilo revolucionarno gibanje, ki ga je započela reformacija kmalu potlačeno in da je povsod triumfirala reakcija, razredni boj ni ponehal. Stari fevdalizem se je pogrezal vedno nižje, dočim je na drugi strani meščanstvo začelo zbirati svoje mlade sile in jih bolj in bolj razvijati. Propadanje in vedno večje pogrezanje fevdalne družbe je dobilo tudi v njeni kulturi svoj polen izraz: na eni strani puhla brezidejnost, igračkanje in pretirana mističnost, na drugi strani pa resna in stvarna kritika. Umetnost fevdalnega razreda, ki se je začela z mladim in živim klasicizmom, je dosegla svoj višek v globoki in za univerzalnostjo stremeči renesansi, je našla svoj konec v baroku in psevdoklasicizmu. Kdo bi dvomil o tem, da je tudi barok ustvaril veliko umetnost in velike umetnike, a njegova idejna podlaga nam kaže lice splošnega propadanja. Igračkanje z obliko, bujna ornamentika kot najvišji izraz lepote, brez globljih idej, more biti le umetnost razreda, ki umira, kakor tudi na drugi strani blodno iskanje, mistična zanesenost, resignacija. Isti pojav, ki ga vidimo predvsem v slikarstvu, nam kaže tudi beletristika v svojih, sicer velikih stvaritvah, v prvi vrsti na Francoskem, kjer ima propadajoča kultura fevdalizma svoje najkarakterističnejše in največje zastopnike (Boileau, Molière, Lafontaine).

(Dalje.)

Književnost in umetnost

»Ženski svet«. Ko je dobršen del ženstva v Jul. Krajinu spoznal, da se je povojna psihoza vjedla in se razpasla v rodbinah in še posebej med mladino ženskega spola, so se začela ustanavljati ženska udruženja z nalogo stopiti v boj za vse, kar nam je vojna dobrega vzela. Te organizacije se oklepa vse kar je še zdravega in prosvete željnega v vrstah našega ženstva. In ker si je napisalo udruženje na svoj prapor socialni program, se širi in krepi z razveseljivo naglico.

Da lažje realizira svoje obsežne namene, izdaja udruženje svoje glasilo: »Ženski svet«, katerega prva številka je že izšla.

Podrobno oceno o listu ni mogoče izreči po pregledu ene same številke, če tudi kaže, da je ureje-

van z okusom po spretni roki. Nas zanima v prvi vrsti program, ki ga izdajateljice precizirajo v programatičnem članku: »Naša poljana: Dobrotornost, skrb za sirote, boj za pravno povzdigo novega rodu, borba proti lahkomišelnemu zapravljanju duševnega in telesnega zdravja, skrb za prosveto ženstva.«

Same zevajoče rane, ki vpijejo po lečenju! Ako se bo list strogo držal te svoje napovedane poti, bo prospeval, se širil in zdravil, kajti za njim bodo vsi, ki stremijo po prosveti in ki jim je blagostanje človeštva pri srcu.

R.

Iz uredništva.

Nabiratelj hrv. gradiva naj pošilja odslej članke na naslov: J. Ribičič, Trst, ul. Fabio Severo št. 25.